

ANTONI FERRANDO, *Llorente i Blasco Ibáñez. Entre la política i la literatura*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2021, 287 p., ISBN: 978-84-7822-892-8.

Dos dels pilars culturals de la història contemporània del poble valencià ben bé mereixien una obra com la que, de la ploma d'Antoni Ferrando, ha publicat recentment la Institució Alfons el Magnànim.

L'obra l'enceta Rafael Roca amb «A tall de pròleg: Com és que Llorente escrigué tant en valencià?» (pp. 11-26), amb un pròleg que conjuga la importància que, tant Teodor Llorente com Antoni Ferrando, han tingut en la trajectòria acadèmica del prologuista. No de bades, Roca és un dels màxims coneixedors de l'obra de Llorente, i a Ferrando devem que s'interessàs pel «millor escriptor valencià del Vuit-cents» (p. 13). El pròleg, però, sobretot incideix en la importància de Llorente com a impulsor cabdal de la recuperació literària del valencià, com una figura clau de la literatura en català, com un veritable capítol de la Renaixença al País Valencià.

El llibre de Ferrando té vuit capítols, que s'inicien amb una «Introducció» (pp. 27-30) en què l'autor dona compte dels dos objectius fonamentals que vertebraran l'obra: d'una banda, contrastar les postures ideològiques dels dos protagonistes, en general, i molt particularment quant a la Guerra de Cuba; de l'altra, «contrastar les posicions dels dos líders [...] davant l'alternativa de recuperar el valencià com a llengua literària» (p. 27). Aquesta introducció —contudent, per bé que breu— aconsegueix, tanmateix, situar el lector en el bon camí per comprendre aquesta dicotomia (posició política / opció literària) que esdevé el fil conductor de bona part del llibre que ressenyem, si no de tot, l'anàlisi de la qual, l'autor fonamenta, sobretot, en els poemes llorentins *Cartes de soldat* (1896) i *Pro pàtria* (1897), i en els articles periodístics publicats per Blasco Ibáñez a *El Pueblo*.

En el segon capítol, Ferrando ens situa en «El context polític i cultural en la València de finals del segle XIX» (pp. 31-40) per explicar la vida políti-

ca i literària dels valencians en aquells darrers anys de la centúria, liderades per Llorente i Blasco, tos dos escriptors i, alhora, polítics. L'impuls enèrgic d'ambdós, amplificat pel megàfon que els proporcionaven els seus propis periòdics (*Las Provincias* i *El Pueblo*), fou capaç de generar, al voltant de les dues figures, «sengles moviments ideològics, coneguts com a llorentinisme i blasquisme» (p. 31).

La Guerra de Cuba esdevé la baula que, en l'obra de Ferrando, uneix ambdós escriptors. En aquest sentit, el tercer capítol, «L'ofensiva política i mediàtica de Vicent Blasco Ibáñez davant la guerra de Cuba» (pp. 41-67), descriu la posició ideològica de Blasco Ibáñez quant al referit conflicte bèl·lic. L'autor analitza els textos que Blasco va escriure durant la contesa a *El Pueblo*, en què, a banda de denunciar la pèssima gestió política i militar del conflicte, no s'està de manifestar l'exploació de les classes populars, d'on es nodria l'exèrcit que tractava de mantenir els territoris colonials. En aquest context bèl·lic, Blasco atacava el sistema restauracionista a favor d'una república que hauria de saber trobar aixopluc als cubans en una Espanya més democràtica. Però també s'hi aprecia una evolució ideològica, sobretot arran de la intervenció dels Estats Units, quan «passà de denunciar la fal·làcia de les invocacions governamentals a "l'honor nacional" a exigir una resposta militar a la "felonía de los Estados Unidos"» (p. 45).

En el quart capítol, «La resposta política i mediàtica de Teodor Llorente a la qüestió cubana» (pp. 69-78), s'hi analitza la posició política de Llorente en aquest conflicte, a través de *Las Provincias*, mitjançant una sèrie d'articles en suport de la monarquia, però, sobretot, a favor del Francisco Silvela, líder del Partit Conservador. Per a Ferrando, la clau de la sintonia entre Llorente i Silvela fou que aquest darrer, en contra de les posicions uniformistes de la majoria de polítics estatals, «es mostrava sensible a la diversitat cultural d'Espanya» (p. 69). Les aportacions més importants de Llorente quant al conflicte armat foren, sens dubte, els esmentats *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria*, amb què es presentà als Jocs Florals de València. Tots dos estan protagonitzats per un jove soldat de Benicolet, mort a Cuba i simbòlicament soterrat al seu poble natal, tal com el jove mateix, moribund i sabent-se mort, havia demanat a sa mare. És en aquest

context que pren més emotivitat la dedicatòria inicial d'Antoni Ferrando, «A la memòria del meu avi, Antoni Vicent Ferrando Climent, soldat involuntari de la guerra de Cuba», nascut, com el protagonista de *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria*, —i com l'autor de *Llorente i Blasco Ibáñez*— a Benicolet.

El capítol cinquè, «*Cartes de soldat* i *Pro pàtria* com a creació literària» (pp. 79-96), tracta, des del punt de vista literari, els susdits poemes llorentins. Després d'explicar l'estructura i la mètrica, així com la història descrita, resulta ben interessant l'apartat que l'autor dedica a les possibles fonts —o informants— a què Llorente devia tenir accés, i, encara, als motius que l'induiren a elegir un poble petit i recòndit, com Benicolet, com a pàtria del protagonista dels poemes. Certament, la descripció que en fa Teodor Llorente podia subscriure's per a qualsevol poble de les comarques centrals valencianes. Altres pobles li haurien servit, igualment, per a la mètrica i la versificació. I, tanmateix, Benicolet, i no altre, fou l'elegit. Segons Ferrando, «li oferia la imatge ideal d'un poble incontaminat pels nous corrents polítics i ideològics republicans» (p. 87).

Mentre que en el sisè, «*Cartes de soldat* i *Pro pàtria* com a model lingüístic» (pp. 97-106), l'autor abordarà les dues poesies des del punt de vista de la llengua emprada, un valencià col·loquial —que no vulgar— que resulta ser un model de llengua de fàcil assimilació per a la majoria dels lectors, però també dels oients, un públic receptor, aquest, de les seues produccions gens menyspreable en un temps en què gran part de la societat era analfabeta. Tot i això, però, sense apartar-se de la voluntat de Llorente de la utilització d'un model ortogràfic i d'un lèxic genuí que fos capaç de recuperar el prestigi literari dels valencians.

El capítol seté (pp. 107-166) se centra en la dialèctica entre Blasco Ibáñez i Teodor Llorente, justament, sobre el lloc que ocupa —o hauria d'ocupar— el valencià en les seues vessants literàries i sociolingüístiques. Ferrando constata el rebuig de Llorente als prejudicis lingüístics segons els quals el castellà era una llengua òptima per al conreu de la literatura; no així el valencià, que hauria patit qualsevol rastre de prestigi, relegat a usos comunicatius col·loquials. Llorente, doncs, intentava lluitar per la recuperació del valencià com a llengua lite-

rària i per la dignificació d'un model literari. Per la seua banda, Blasco Ibáñez s'oposava enèrgicament a les posicions ideològiques conservadores i monàrquiques de Teodor Llorente i de Lo Rat Penat, fet que provocà no pocs escrits d'atac contra la institució. De retop, la batalla dialèctica propicià una víctima col·lateral de les crítiques de Blasco, que es dirigiren de manera indirecta contra els intents ratpenatistes de promoure un model literari digne.

En l'apartat dedicat a les «Conclusions» (pp. 167-173), l'autor posa en relleu la importància que, entre la societat de l'època, tingueren dues figures importantíssimes com foren Llorente i Blasco, per bé que, justament per això, condicionaren la vida cultural i política del País Valencià.

El llibre clou amb una aportació del tot interessant, això és, dos apèndixs que contenen l'edició dels textos de *Cartes de soldat* i de *Pro Pàtria* (pp. 183-191) i una selecció d'articles publicats pels dos autors estudiats a *Las Provincias* i a *El Pueblo* (pp. 192-279), seguits per un índex antroponímic (pp. 281-287).

Així doncs, el llibre que ara ressenyem radiografia de manera acurada les posicions polítiques que adoptaren aquestes dues grans personalitats de la cultura del país, sobretot amb el nexa d'unió de la guerra de Cuba, i, al mateix temps, analitza com procediren davant l'opció de recuperar el valencià com a llengua literària o, per contra, d'adoptar el castellà per a tots els usos lingüístics formals. Una obra, en definitiva, imprescindible que ens aporta un visió detallada d'un període, protagonitzat per dos elements cabdals de la societat valenciana del XIX, en el context d'un desastre bèl·lic que, almenys quant a les lloances a la pàtria, aconseguí d'unir-los.

JACOB MOMPÓ NAVARRO
Universitat Catòlica de València